

تحلیل استنادی مآخذ پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکترای رشته زبان و ادبیات عرب دانشکده

زبان‌های خارجی دانشگاه اصفهان سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۶

زهرا چاوشی نجف‌آبادی*

احمد شعبانی**

دریافت: ۱۳۹۲/۰۳/۲۱

پذیرش: ۱۳۹۲/۰۹/۲۶

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی مآخذ پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکترای زبان و ادبیات عرب دانشکده زبانهای خارجی دانشگاه اصفهان در سالهای ۱۳۸۰-۱۳۸۶ می‌پردازد. در این پژوهش با استفاده از روش تحلیل استنادی، ۴۱۲۶ استناد متعلق به ۵۲ پایان‌نامه کارشناسی ارشد و ۳ پایان‌نامه دکترا مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت. پژوهش از نوع توصیفی و از روش کتاب‌سنجی است و در تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار اکسل استفاده شده است. در راستای پاسخ به سؤالات پژوهش این نتایج به دست آمد: کتاب با ۹۶/۶۶ درصد بالاترین رقم استناد و پایان‌نامه‌ها با ۰/۸۱ درصد کمترین رقم استناد را در میان منابع دارند؛ کشور لبنان با ۵۵/۴۶ درصد بالاترین رقم مربوط به محل نشر کتابها و زبان عربی با ۹۱/۸۷ درصد بالاترین رقم استناد را به خود اختصاص داده؛ ۳۲/۶۲ درصد از کتابها دارای شناسه افزوده مصحح و شارح و ۶/۸۴ درصد از کتابها دارای شناسه افزوده مترجم می‌باشند؛ بیشترین میزان استناد به کتابها از سال ۱۹۶۰ به بعد و خصوصاً از ۱۹۶۱ تا ۱۹۹۰ صورت گرفته است و بین زمان نشر کتابهای تألیفی و تعداد استناد به آنها، ضریب همبستگی $r = -0.018$ حاصل شد که بیانگر همبستگی بسیار ضعیف بین سال نشر کتابهای تألیفی و تعداد استناد به آنهاست.

واژه‌های کلیدی: تحلیل استنادی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، پایان‌نامه دکترای تخصصی، زبان و ادبیات عرب.

* دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان. (نویسنده مسئول) chavoshi@gmail.com

** استاد گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه اصفهان. shabania@edu.ui.ac.ir

مقدمه

هر منبع یا محمل اطلاعاتی نظیر مقاله، کتاب، پایان‌نامه، گزارش و غیره که در تهیه یک اثر تحقیقی مورد استفاده قرار گرفته باشد نوعی استناد تلقی می‌گردد (صدیقی، ۱۳۸۰). اکثر انتشارات علمی سیاهه‌ای از ارجاعات کتابشناختی دارند. عمل استناد مقیاسی مناسب و آسان از ارتباط موضوعی را برای کتابداران فراهم آورده است. از آنجاکه نویسندگان برای اثبات ادعاها و نشان دادن استفاده از نظریه‌های دیگران یا نتایج پیشنهادی پیشین به استناد می‌پردازند، در این صورت استناد، ارج نهادن آشکار نویسنده بر نفوذ و تأثیر کار عملی خاصی است که در گذشته انجام شده است. این عمل، پیوندی آسان میان اسناد مرتبط به وجود می‌آورد. همچنین عمل استناد علاوه بر استفاده از ارجاع‌ها برای برقراری ارتباط کارفرد با چارچوب گسترده تری از علم، به نویسنده امکان می‌دهد تا دانش تازه کشف شده را ارائه نماید و با این کار به تعیین اولویت‌هایی بپردازد (پائو، ۱۳۷۹، ۴۲). استناد، یکی از عناصر شاخص در نگارش علمی است و نقش بارزی در تولید اطلاعات دارد. استناد از اصول اساسی تألیف علمی است و اثری در جامعه علمی با اقبال روبرو می‌شود که در رعایت این اصل، تلاش لازم در آن اثر شده باشد و مطالب استناد شده استوار، گویا و صریح باشند (حقیقی، ۱۳۸۱).

امروزه ارزیابی تحقیقات علمی به طور فزاینده‌ای رو به گسترش است و بیش از پیش بر اهمیت آن افزوده می‌گردد، در این راستا جریان بهره‌وری از اطلاعات یکی از اهداف عمده این ارزیابی‌هاست. فضای جدید تحقیقاتی در حوزه مطالعات استنادی یکی از جنبه‌های مهم ارزیابی فعالیت‌های تحقیقاتی می‌باشد. مطالعات استنادی از جمله شیوه‌هایی است که از بدو پیدایش تا کنون دستخوش تغییر و تحول شده است (صدیقی، ۱۳۸۰). مطالعه استنادی یا تحلیل استنادی یکی از متداول‌ترین فنون کتاب‌سنجی است که در آن قواعد حاکم بر رابطه میان مدرک استناد دهنده^۱ (متن) و مدرک مورداستناد^۲ (سند)،

جستجو و مطالعه می‌شود. در هر اثر مکتوبی ممکن است به علل گوناگون به تجربه‌ای، قولی یا مکتوبی اشاره شود، که به این امر استناد می‌گویند. ممکن است چگونگی استناد در انواع نوشته‌ها متفاوت باشد، ولی عمل استناد شناخته شده است و هم عمر کتابت و تألیف می‌باشد (حری، ۱۳۸۲، ج ۱، ۶۱۹).

این پژوهش در صدد است با استفاده از روش تحلیل استنادی، فهرست مآخذ پایان‌نامه‌های دوره تحصیلات تکمیلی را مشتمل بر مقاطع کارشناسی ارشد و دکترا در رشته زبان و ادبیات عرب دانشگاه اصفهان در یک دوره شش‌ساله (۱۳۸۶-۱۳۸۰) مورد بررسی قرار دهد.

هدف کلی این پژوهش، تحلیل استنادی مآخذ پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان رشته زبان و ادبیات عرب دانشکده زبان‌های خارجی دانشگاه اصفهان در سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۸۰ است. با استفاده از این روش رفتار استنادی نویسندگان، در این پایان‌نامه‌ها مشخص خواهد شد.

مروری بر مطالعات گذشته

پژوهش‌های متعددی با استفاده از روش تحلیل استنادی در ایران و در خارج از ایران صورت گرفته که به اهم آنها اشاره می‌شود.

احمدزاده (۱۳۸۴) در پژوهشی به «بررسی وضعیت استناد در مآخذ پایان‌نامه‌های دکترای معماری و شهرسازی دانشکده هنرهای زیبا از ابتدا تا پایان سال ۱۳۸۱» می‌پردازد. مجموع استنادها در دو رشته تحصیلی ۵۵۴۲ استناد می‌باشد. کتابها با ۸۶/۲ درصد بیشترین استناد را دارند. بیشترین استنادها مربوط به رشته معماری با ۱۸۷/۶ استناد و کمترین آنها مربوط به رشته شهرسازی با ۱۳۸/۹ استناد است. بیشترین زبان استناد شده فارسی و سپس انگلیسی می‌باشد.

مظفری غربا (۱۳۸۴) در پایان‌نامه خود تحت عنوان «تحلیل استنادی تطبیقی پایان‌نامه‌های دکترای شیمی دانشگاه تهران و دانشگاه تربیت مدرس در سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۷۶» به بررسی

^۱ . Citing- document

^۲ . Cited- document

بر اساس میزان استناد و استفاده سنجیده می‌شوند و برای اشتراک و خریداری، انتخاب یا حذف می‌شوند.

گودن^۳ (۲۰۰۱) در پژوهشی به تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های دکترای رشته شیمی در دانشگاه ایالتی اوهایو^۴ پرداخت. نتایج نشان داد که از مجموع ۳۷۰۴ استناد استخراج شده از ۳۰ پایان‌نامه، مقالات مجلات با ۸۵/۸ درصد، بیشترین میزان استنادات را به خود اختصاص داده‌اند و سپس کتابها با ۸/۴ درصد در رتبه دوم قرار دارند.

رز آکسی^۵ (۲۰۰۴) در پژوهشی تحت عنوان «تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های رشته علوم تربیتی موجود در کتابخانه دانشگاهی ایالت دلتا^۶ در نیجریه در سالهای ۱۹۹۲-۲۰۰۲» به بررسی ۷۰ عنوان پایان‌نامه ارائه شده در مقطع دکترا و کارشناسی ارشد موجود در این دانشگاه پرداخت. نتایج نشان داد که از مجموع ۴۰۱۲ استناد، بالاترین میزان استناد به کتابها یعنی حدود ۶۰/۳ درصد، سپس دیگر اشکال مواد کتابخانه‌ای بوده است. مجموع ۱۸ عنوان مجله مورد استناد قرار گرفته‌اند که ۱۲ عنوان مجله یعنی حدود ۶۶/۷ درصد از آنها در ایالات متحده آمریکا منتشر شده‌اند، ۶ عنوان مجله یعنی حدود ۳۳/۳ درصد از مهمترین مجلات در زمینه علوم تربیتی می‌باشند.

اشرف شریف^۷ و خالد محمود^۸ (۲۰۰۴) در پژوهشی تحت عنوان «تحلیل استنادی دو مجله هسته اقتصادی پاکستان» به بررسی رفتار استنادی نویسندگان مقاله‌های مندرج در این دو مجله پرداختند، از هر مجله ۸ عنوان نمونه انتخاب شد، نتایج بررسی این دو مجله به نام‌های The Pakistan Development Review (PDR) و Economic and Social Review (ESR) نشان می‌دهد که بیش از ۵۰ درصد استنادها به کتابهای اصلی و مهم در این زمینه بوده است، نویسندگان بیشتر از کتابهای خارجی استفاده

ویژگی‌های منابع اطلاعاتی مورد استناد، تفاوتها و شباهتهای آنها در دو دانشگاه می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد که در دانشگاه تهران نشریات ادواری با ۸۲/۹ درصد و کتاب با ۱۱/۵ درصد، و در دانشگاه تربیت مدرس نشریات ادواری با ۸۱/۴ درصد و کتاب با ۱۳/۹ درصد بیشترین استنادها را به خود اختصاص داده‌اند. زبان اکثر استنادها انگلیسی است و به منابع فارسی بسیار کم استناد شده است.

پارسایی (۱۳۸۵) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان «تحلیل توصیفی و استنادی مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز طی سالهای ۱۳۵۱ تا ۱۳۸۳» به این نتایج دست یافت که از مجموع ۴۱۰۷ استناد موجود در ۲۰۱ عنوان مقاله، تعداد استناد در هر مقاله ۲۱ استناد بود. بیشترین استنادها در منابع فارسی با ۴۸/۸۸ درصد به کتابها تعلق داشته است در حالی که در منابع خارجی، مجلات با ۳۵/۷۹ درصد بیشترین استنادها را دارا بودند. منابع خارجی با ۷۶/۹۴ درصد بر منابع فارسی با ۲۳/۰۶ درصد غالب بودند.

سیلویا^۱ (۱۹۹۸) در پژوهشی تحت عنوان «تحلیل استنادی به عنوان یک روش برای ارزشیابی مجموعه مجلات مورد استفاده مقالات تحقیقی دانشجویان روانشناسی» به بررسی مقالات تحقیقی دانشجویان دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته روانشناسی دانشگاه مریس^۲ واقع در ایالت تگزاس پرداخت. این پژوهش با هدف بررسی وضعیت مجموعه مجلات در کتابخانه دانشکده روانشناسی این دانشگاه انجام شد. نتایج نشان داد که مؤثرترین و پراستفاده‌ترین مجلات مورد نیاز دانشجویان این رشته به وسیله کتابخانه خریداری و نگهداری شده‌اند. عناوین مجلاتی که موضوعات مربوط به آنها در کتابخانه کمتر مورد استفاده قرار گرفته‌اند به عنوان مجلات بالقوه برای دوره جدید اشتراک مجلات انتخاب نشدند، یعنی با استفاده از این روش، مجلات

3. Gooden

4. Ohio state university

5. Rose B. Okiy

6. The Library, Delta State University

7. Muhammad Ashraf Sharif

8. Khalid Mahmood

1. Margaret J. Sylvia

2. Marys University

کرده‌اند، زبان اکثر استنادها به منابع انگلیسی بوده‌است، همچنین ۴۷ درصد از استنادها متعلق به مجله PDR در طی یک دوره ۵ ساله بوده، که در مقایسه با مجله PESR فقط ۲۵ درصد از استنادها را به خود اختصاص داده است.

هاریدازن^۱ و کولشرستا^۲ (۲۰۰۷) در پژوهشی تحت عنوان « تحلیل استنادی ارتباطات علمی در مجله Vishnu Kumar Kulshrestha » با استفاده از روش تحلیل استنادی به بررسی این مجله در طی سالهای ۱۹۸۲ تا ۱۹۹۱ پرداختند، نتایج نشان داد که منابع اصلی اطلاعات، کتابها و منابع منتشر شده در طول نیم قرن پیش می‌باشند، نویسندگان به ترتیب از کشورهای ایالات متحده آمریکا، کانادا و آلمان بیشترین سهم تألیف مقالات این مجله را داشته‌اند، نویسندگان کشور هند در رتبه هفتم ارسال مقالات به این مجله قرار دارند.

در یک جمع بندی کلی، نتیجه ای که از بررسی پیشینه‌ها حاصل می‌گردد، این است که مطالعات تحلیل استنادی در حوزه‌های مختلف نشان داده که منابع دستیابی محققین به اطلاعات در حوزه‌های مختلف علوم، متفاوت است. مثلاً در حوزه‌های علوم انسانی رفتار استنادی نویسندگان در پژوهش‌ها و طرح‌های تحقیقاتی انجام شده کتاب مدار است و نشریات ادواری در مرحله بعدی قرار دارد در حالی که در حوزه علوم، بیشترین میزان استنادات به مقالات مجلات می‌باشد و سایر منابع در رتبه‌های بعدی قرار دارند. این موارد در یافته‌های این پژوهش مورد توجه قرار خواهد گرفت تا مقایسه‌هایی نیز صورت گیرد.

پرسش‌های پژوهش

۱. تعداد پایان‌نامه‌های مورد بررسی در طی سالهای ۱۳۸۶-۱۳۸۰

چقدر است؟

۲. توزیع فراوانی انواع منابع در پایان‌نامه‌های مورد بررسی

در سالهای مورد نظر چقدر است؟

۳. توزیع فراوانی انواع منابع به تفکیک زبان در طی سالهای مورد بررسی چقدر است؟

۴. توزیع فراوانی انواع منابع و تعداد استناد به هر یک چقدر است؟

۵. توزیع فراوانی کتابها بر اساس تعداد دفعات استناد به آن چقدر است؟

۶. توزیع فراوانی کتابهای استناد شده از جهت محل نشر چگونه است؟

۷. توزیع فراوانی کتابهای استناد شده از جهت سال نشر چگونه است؟

۸. با محاسبه ضریب همبستگی تعیین شود چه نوع همبستگی میان سال نشر و کتابهای مورد استناد واقع شده و تعداد استناد به آن وجود دارد؟

۹. توزیع فراوانی سال نشر کتابهای مورد استناد واقع شده به تفکیک محل نشر آنها چگونه است؟

۱۰. توزیع فراوانی نویسندگان بر اساس دفعات استناد به کتاب آن نویسندگان چقدر است؟

۱۱. توزیع فراوانی سرشناسه و شناسه افزوده کتابهای مورد استناد چقدر است؟

۱۲. توزیع فراوانی نشریات مورد استناد قرار گرفته به تفکیک زبان چقدر است؟

روش پژوهش، جامعه آماری، شیوه گردآوری اطلاعات و روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

این پژوهش از نوع توصیفی است و با استفاده از روش تحلیل استنادی که یکی از روشهای علم‌سنجی است، صورت پذیرفته است. تحلیل استنادی روشی است مشتمل بر ساخت و به کارگیری تعدادی از شاخص‌های تأثیر، اثرگذاری یا کیفیت کار علمی که از داده‌های استنادی مندرج در انتشارات علمی حاصل می‌شود (موثد، ۱۳۸۷). براین اساس میزان استنادهای موجود در پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی، شامل کارشناسی

1. Sudharma Haridasan

2. Vishnu Kumar Kulshrestha

نمودارهایی تهیه و تنظیم شد تا در تجزیه و تحلیل‌های لازم، مورد استفاده قرار گیرند.

یافته‌های پژوهش

طبق داده‌های حاصل تعداد پایان‌نامه‌های مورد بررسی در مجموع ۵۵ جلد پایان‌نامه می‌باشد که طی سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۸۰ توسط دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب دانشگاه اصفهان دفاع شده است، که از این تعداد ۵۲ جلد در مقطع کارشناسی ارشد و ۳ جلد در مقطع دکترا می‌باشد.

براساس جدول شماره ۱ از مجموع ۱۵۸۹ عنوان از کلیه منابع موجود شامل کتاب، مجله، روزنامه و پایان‌نامه؛ ۱۵۳۶ عنوان کتاب مورد استناد پژوهشگران قرار گرفته است که ۹۶/۶۶ درصد از کل عناوین منابع را به خود اختصاص داده اند؛ ۳۵ عنوان مجله موجود مورد استناد معادل ۲/۲۰ درصد از کل عناوین منابع را به خود اختصاص داده‌اند؛ همچنین ۵ عنوان روزنامه موجود که توسط محققین مورد استناد قرار گرفته‌اند که معادل ۰/۳۱ درصد از کل عناوین منابع را به خود اختصاص داده‌اند؛ و ۱۳ عنوان پایان‌نامه موجود مورد استناد معادل ۰/۸۱ درصد از کل عناوین منابع را به خود اختصاص داده‌اند.

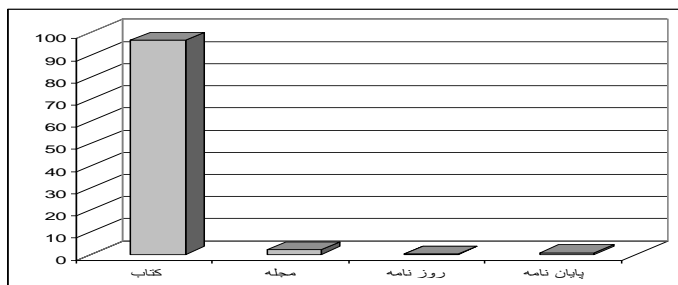
ارشد و دکترا در رشته زبان و ادبیات عرب دانشکده زبان‌های خارجی دانشگاه اصفهان در سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۸۰ سنجیده می‌شود. در این پژوهش ابتدا به توصیف کمی اطلاعات به دست آمده پرداخته شد، سپس با توجه به سؤالات پژوهش به تحلیل یافته‌ها مبادرت گردید.

جامعه آماری پژوهش شامل کلیه پایان‌نامه‌های دانشجویانی است که در رشته زبان و ادبیات عرب در فاصله سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۸۰ در مقطع کارشناسی ارشد و دکترا از دانشکده زبان‌های خارجی دانشگاه اصفهان فارغ التحصیل شده‌اند. تعداد این پایان‌نامه‌ها ۵۵ جلد است که ۵۲ جلد مربوط به مقطع کارشناسی ارشد و ۳ جلد در مقطع دکترا نوشته شده است. پایان‌نامه‌های مزبور در کل، تعداد ۴۱۲۶ استناد از آنها استخراج و مورد بررسی قرار گرفت.

روش آماری در این پژوهش بر اساس روش توصیفی بوده که از فراوانی، درصد، نمودار، و جدول بهره جویی شده است. با استفاده از تعریف متغیرها بر روی نرم افزار Excel کار تداوم یافت، و اطلاعات مربوط به استنادهای موجود در مآخذ پایان‌نامه‌های مورد بررسی در نرم افزار آماری Excel وارد شد. سپس اطلاعات گردآوری شده، دسته بندی و شمارش گردید و داده‌های حاصل در قالب جداول و

جدول ۱. توزیع فراوانی نوع منابع استناد شده در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکترا در سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۸۰

نوع منبع	کتاب	مجله	روزنامه	پایان‌نامه	جمع
تعداد	۱۵۳۶	۳۵	۵	۱۳	۱۵۸۹
درصد	۹۶/۶۶	۲/۲۲	۰/۳۱	۰/۸۱	۱۰۰

نمودار ۱. توزیع درصد نوع منابع استناد شده در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکترا در طول سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۸۰

طبق نمودار ۱ کتاب بیشترین تعداد عناوین یعنی ۹۶/۶۶ درصد از کل استنادها را به خود اختصاص داده‌اند؛ سپس مجلات با ۲/۲۲ درصد در مرتبه دوم؛ پایان‌نامه‌ها با ۰/۸۱ در مرتبه سوم؛ و سپس روزنامه‌ها با ۰/۳۱ درصد درواپسین مرتبه تعداد عناوین قرار می‌گیرند.

آن‌چنانکه از جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود از مجموع ۱۵۳۶ عنوان کتاب موجود، ۱۱۷ عنوان کتاب معادل ۷/۶۲ درصد به زبان فارسی؛ ۱۴۱۱ عنوان کتاب معادل ۹۱/۸۷ درصد به زبان عربی؛ و ۵ عنوان کتاب معادل ۰/۳۲ درصد هم به زبان فارسی و هم به زبان عربی است که شامل فرهنگ‌های دوزبانه

فارسی و عربی بوده؛ همچنین ۳ عنوان کتاب معادل ۰/۱۹ درصد وجود دارد که به سایر زبانها می‌باشند. از مجموع ۳۵ عنوان مجله موجود، ۷ عنوان مجله معادل ۲۰ درصد به زبان فارسی؛ ۲۶ عنوان مجله معادل ۷۴/۲۸ درصد به زبان عربی؛ و ۲ عنوان مجله معادل ۵/۷۲ درصد به زبان انگلیسی موجود می‌باشد. از مجموع ۵ عنوان روزنامه موجود هر ۵ عنوان به زبان عربی می‌باشد و از مجموع ۱۳ عنوان پایان‌نامه موجود، ۱۱ عنوان پایان‌نامه معادل ۸۴/۶۲ درصد به زبان فارسی؛ و ۲ عنوان پایان‌نامه معادل ۱۵/۳۸ درصد به زبان عربی می‌باشند که مورد استفاده محققین قرار گرفته‌اند.

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد نوع منابع به تفکیک زبان در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری در سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۸۰

زبان	فارسی		عربی		انگلیسی		فارسی و عربی		سایر زبانها		جمع
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
کتاب	۱۱۷	۷/۶۲	۱۴۱۱	۹۱/۸۷	—	—	۵	۰/۳۲	۳	۰/۱۹	۱۵۳۶
مجله	۷	۲۰	۲۶	۷۴/۲۸	۲	۵/۷۲	—	—	—	—	۳۵
روزنامه	—	—	۵	۱۰۰	—	—	—	—	—	—	۵
پایان‌نامه	۱۱	۸۴/۶۲	۲	۱۵/۳۸	—	—	—	—	—	—	۱۳

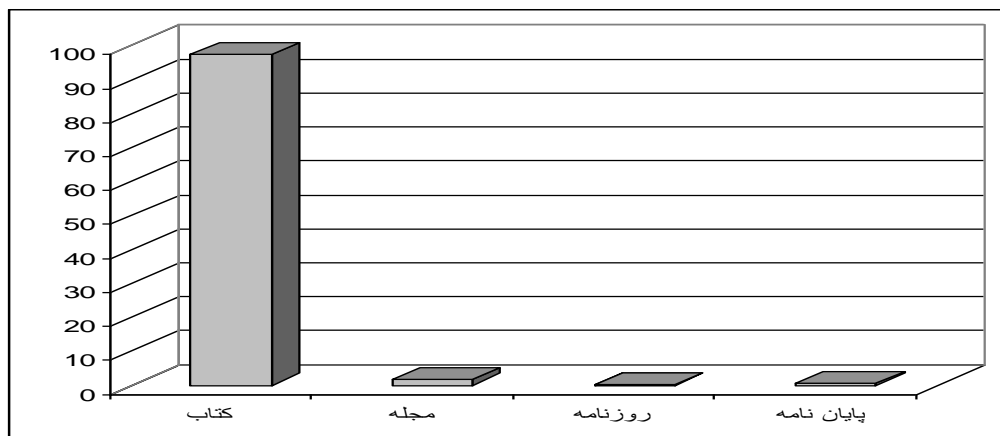
آن‌چنانکه در جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود کتاب‌های مورد استناد واقع شده ۱۵۳۶ عنوان می‌باشند که ۹۷/۶ درصد از کل استنادها را به خود اختصاص داده‌اند و در مجموع ۴۰۲۶ بار مورد استناد قرار گرفته‌اند. همچنین مجلات مورد استناد دارای ۳۵ عنوان می‌باشند که ۱/۷ درصد از کل استنادها را به خود اختصاص داده‌اند و در مجموع ۷۱ بار

مورد استناد قرار گرفته‌اند. روزنامه‌ها شامل ۵ عنوان می‌باشند که ۰/۱۷ درصد از کل استنادها را به خود اختصاص داده‌اند و در مجموع ۷ بار مورد استناد قرار گرفته‌اند و پایان‌نامه‌ها که ۱۳ عنوان را شامل می‌شوند ۰/۵۳ درصد از کل استنادها را به خود اختصاص داده‌اند که در مجموع ۲۲ بار مورد استناد قرار گرفته‌اند.

جدول ۳. توزیع فراوانی و درصد انواع منابع و تعداد استناد به هر کدام از آنها در پایان‌نامه‌های

کارشناسی ارشد و دکتری در سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۸۰

نوع منبع	تعداد عناوین منابع	تعداد استناد به منابع	درصد
کتاب	۱۵۳۶	۴۰۲۶	۹۷/۶
مجله	۳۵	۷۱	۱/۷
روزنامه	۵	۷	۰/۱۷
پایان‌نامه	۱۳	۲۲	۰/۵۳
جمع	۱۵۸۹	۴۱۲۶	۱۰۰

نمودار ۲. توزیع درصد انواع منابع و تعداد اسناد به هر کدام از آنها در پایان نامه های کارشناسی ارشد و دکترا در سال های ۱۳۸۰-۱۳۸۶

استناد شده است که در کل از مجموع ۴۰۲۶ بار اسناد به کتاب ها، ۴۶۴ بار اسناد را به خود اختصاص داده اند. به همین ترتیب بر اساس جدول شماره ۴، ۸۴ عنوان کتاب وجود دارد که به هر کدام از آنها ۳ بار اسناد شده که در مجموع ۲۵۲ بار اسناد به کتاب ها را به خود اختصاص داده اند. در نهایت عناوینی وجود دارند که به هر کدام از آنها ۳۰ بار، ۳۱ بار، ۳۵ بار، و یا ۴۴ بار اسناد شده است. در مجموع تعداد کل عناوین کتاب های مورد اسناد قرار گرفته ۱۵۳۶ عنوان کتاب است که در کل ۴۰۲۶ بار اسناد به این عناوین صورت گرفته است.

طبق نمودار ۲، کتاب ها بیشترین میزان اسناد یعنی ۹۷/۶ درصد از کل اسنادها؛ مجلات با ۱/۷ درصد در مرتبه دوم تعداد اسنادات؛ پایان نامه ها با ۰/۵۳ در مرتبه سوم قرار می گیرند؛ در نهایت روزنامه ها با ۰/۱۷ درصد کمترین میزان اسنادات را به خود اختصاص داده اند.

در جدول شماره ۴ همانگونه که مشاهده می شود از مجموع کل ۱۵۳۶ عنوان کتاب؛ ۹۸۰ عنوان کتاب وجود دارد که به هر کدام از آنها ۱ بار اسناد شده است که در کل از مجموع ۴۰۲۶ بار اسناد، ۹۸۰ بار اسناد را به خود اختصاص داده اند. ۲۳۲ عنوان کتاب وجود دارد که به هر کدام از آنها ۲ بار

جدول ۴. توزیع فراوانی کتاب ها بر اساس دفعات اسناد در پایان نامه های کارشناسی ارشد و دکترا در سال های ۱۳۸۰-۱۳۸۶

تعداد کل اسناد به کتاب	تعداد دفعات اسنادها	تعداد عناوین کتابها
۹۸۰	۱	۹۸۰
۴۶۴	۲	۲۳۲
۲۵۲	۳	۸۴
۳۰	۳۰	۱
۳۱	۳۱	۱
۶۴	۳۲	۲
۳۵	۳۵	۱
۴۴	۴۴	۱

کشور لبنان معادل ۵۵/۴۶ درصد از مجموع کل اسنادها را به خود اختصاص داده است. ۶۷۱ محل نشر مربوط به کتاب های کشور ایران معادل ۱۷/۳۸ درصد از مجموع کل اسنادها را به خود اختصاص داده است. ۶۰۸ محل نشر مربوط به کتاب های

آن چنانکه از جدول شماره ۵ مشاهده می شود در این جدول کتاب ها بر اساس محل نشر مورد بررسی قرار گرفته، طبق جدول مزبور در مجموع ۴۰۲۶ محل نشر موجود می باشد که از این تعداد ۲۳۲۶ محل نشر مربوط به کتاب های

کشور مصر معادل ۱۵/۷۵ درصد از مجموع کل استنادها را به خود اختصاص داده است. در مرتبه‌های پایین کشورهایی ملاحظه می‌شود که به ترتیب ۳، ۲، و ۱ محل نشر را به خود اختصاص داده اند و همچنین ۴۱ محل نشر نامشخص از مجموع کل محل نشر کتاب‌ها وجود دارد که ۱/۰۴ درصد از کل استنادها را به خود تخصیص داده است.

جدول ۵. توزیع فراوانی و درصد کتاب‌ها از حیث محل نشر در پایان نامه های کارشناسی ارشد و دکترا در سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۶

جدول ۵. توزیع فراوانی و درصد کتاب‌ها از حیث محل نشر در پایان نامه های کارشناسی ارشد و دکترا در سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۶

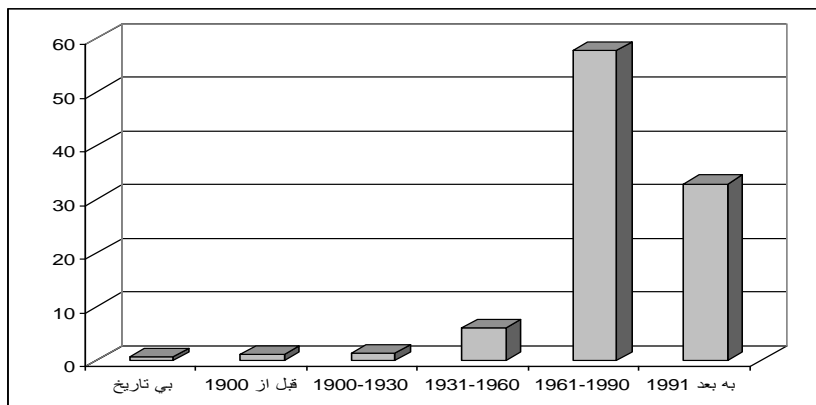
کشور	تعداد استناد	درصد
لبنان	۲۳۲۶	۵۵/۴۶
ایران	۶۷۱	۱۷/۳۸
مصر	۶۰۸	۱۵/۷۵
عمان	۳	۰/۱۰
هندوستان	۲	۰/۰۸
قطر	۱	۰/۰۶
بی جا	۴۱	۱/۰۴

جدول شماره ۶ نشان می‌دهد که در مجموع ۱۵۳۶ عنوان کتاب توسط محققین مورد استناد قرار گرفته است. ۱۸ عنوان از کتاب‌های مورد استناد محققین معادل ۱/۲ درصد، قبل از سال ۱۹۰۰ انتشار یافته؛ ۲۱ عنوان از کتاب‌های مورد استناد محققین، معادل ۱/۴ درصد بین سالهای ۱۹۳۰-۱۹۰۰ انتشار یافته؛ ۹۴ عنوان از کتاب‌های مورد استناد، معادل ۶/۱ درصد یافته؛ ۵۷/۷ درصد بین سالهای ۱۹۹۰-۱۹۶۱ انتشار یافته؛ همچنین ۵۰۵ عنوان از کتاب‌های مورد استناد، معادل ۳۲/۸۸ درصد بعد از سال ۱۹۹۰ انتشار یافته‌اند. همچنین ۱۱ عنوان از کتاب‌های مورد استناد پژوهشگران معادل ۰/۷۲ درصد فاقد تاریخ نشر هستند.

جدول ۶. توزیع فراوانی سال نشر کتاب‌های استناد شده در پایان نامه های کارشناسی ارشد و دکترا در سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۶

جدول ۶. توزیع فراوانی سال نشر کتاب‌های استناد شده در پایان نامه های کارشناسی ارشد و دکترا در سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۶

سال های نشر	کتاب ها	درصد
بی تاریخ	۱۱	۰/۷۲
قبل از ۱۹۰۰	۱۸	۱/۲
۱۹۰۰-۱۹۳۰	۲۱	۱/۴
۱۹۳۱-۱۹۶۰	۹۴	۶/۱
۱۹۶۱-۱۹۹۰	۸۸۷	۵۷/۷
۱۹۹۰ به بعد	۵۰۵	۳۲/۸۸
جمع	۱۵۳۶	۱۰۰

نمودار ۳. توزیع درصد سال نشر کتاب های استناد شده در پایان نامه های کارشناسی ارشد و دکترا در سال های

۱۳۸۰-۱۳۸۶

بار، به ۳۶ عنوان کتاب بین ۷ تا ۸ بار، به ۲۴ عنوان بین ۹ تا ۱۰ بار، و به ۷۴ عنوان کتاب بیشتر از ۱۰ بار استناد شده است. همچنین در جدول ۷ شاهد تعداد عناوین کتاب های مورد استناد در سال های نشر مورد نظر می باشیم، برای مثال ۱۸ عنوان از کتاب های مورد استناد پژوهشگران قبل از سال ۱۹۰۰ انتشار یافته اند، در حالی که ۸۸۷ عنوان از کتاب های مورد استناد پژوهشگران بین سال های ۱۹۹۰-۱۹۶۱ انتشار یافته اند.

طبق نمودار ۳ بیشترین میزان استناد در فاصله سال های ۱۹۹۰-۱۹۶۱ است که ۵۷/۷ درصد از کل استنادها را به خود اختصاص داده و کمترین میزان استناد قبل از سال ۱۹۰۰ است که حدود ۱/۲ درصد از کل استنادها می باشد. جدول شماره ۷ در هم کرد دوجداول شماره ۴ و ۶ است. جدول شماره ۷ نشان می دهد به ۱۲۱۲ عنوان کتاب بین ۱ تا ۲ بار استناد شده است. به ۱۲۹ عنوان کتاب بین ۳ تا ۴ بار، به ۶۱ عنوان کتاب بین ۵ تا ۶

جدول ۷. توزیع فراوانی سال نشر کتاب های مورد استناد قرار گرفته و تعداد دفعات استناد به آنها در پایان نامه های کارشناسی ارشد و دکترا در سال های

۱۳۸۰-۱۳۸۶

تعداد استناد سال نشر	۱-۲	۳-۴	۵-۶	۷-۸	۹-۱۰	۱۰ به بالا	جمع کل
بی تاریخ	۸	—	۲	—	—	۱	۱۱
قبل از ۱۹۰۰	۱۲	۳	۱	۱	۱	—	۱۸
۱۹۰۰-۱۹۳۰	۱۰	۶	۴	۱	—	—	۲۱
۱۹۳۱-۱۹۶۰	۶۵	۱۲	۶	۵	۴	۲	۹۴
۱۹۶۱-۱۹۹۰	۷۰۲	۷۹	۳۴	۲۰	۱۲	۴۰	۸۸۷
۱۹۹۰ به بعد	۴۱۵	۲۹	۱۴	۹	۷	۳۱	۵۰۵
جمع کل	۱۲۱۲	۱۲۹	۶۱	۳۶	۲۴	۷۴	۱۵۳۶

منتشر شده در کشور لبنان بدون تاریخ نشر هستند، ۱۳ بار قبل از سال ۱۹۰۰؛ ۲۷ بار در فاصله سال های ۱۹۳۰-۱۹۰۰؛ ۱۰۲ بار در فاصله سال های ۱۹۶۰-۱۹۳۱؛ ۱۴۰۵ بار در فاصله سال های ۱۹۹۰-۱۹۶۱؛ و ۷۶۷ مورد آن بعد از سال ۱۹۹۰ منتشر شده اند.

آن چنانکه در جدول شماره ۸ مشاهده می شود تعداد استنادات موجود در فاصله های زمانی معین، با توجه به محل نشر مربوطه مشخص می شود، برای مثال از مجموع کل ۴۰۲۶ بار استناد به کتاب ها، ۲۳۲۶ بار از استناد به کتاب ها، محل نشرشان کشور لبنان می باشد که ۱۲ بار از این استنادهای

جدول ۸. توزیع فراوانی سال نشر کتاب‌های مورد استناد قرار گرفته به تفکیک محل نشر آنها در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و

دکترای در سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۸۰

سال نشر محل نشر	بی تاریخ	قبل از ۱۹۰۰	۱۹۰۰-۱۹۳۰	۱۹۳۱-۱۹۶۰	۱۹۶۱-۱۹۹۰	۱۹۹۰ به بعد	جمع
لبنان	۱۲	۱۳	۲۷	۱۰۲	۱۴۰۵	۷۶۷	۲۳۲۶
ایران	۸	۸	۴	۳۵	۲۷۸	۳۳۸	۶۷۱
مصر	۷	۱۸	۲۴	۹۳	۳۱۳	۱۵۳	۶۰۸

آن چنانکه از جدول شماره ۹ مشاهده می‌شود ۶۸۶ نویسنده وجود دارند که به کتاب تألیفی هر کدام از آنها فقط ۱ بار استناد شده است، همچنین ۱۴۷ نویسنده از مجموع کل نویسندگان مورد استناد، وجود دارند که به کتاب‌های تألیفی هر کدام از آنها ۲ بار استناد شده است و کتاب‌های این نویسندگان در مجموع ۲۹۴ بار مورد استناد قرار گرفته‌اند.

نویسندگانی را مشاهده می‌کنیم که تعداد دفعات استناد به کتاب‌های تألیفی آنها ۴۴ بار، ۴۵ بار، ۴۷ بار، ۴۹ بار، و یا ۸۱ بار بوده است، که نویسندگان این کتابها به ترتیب عبارتند از: شوقی ضیف، ابن منظور محمد بن مكرم، یعقوب امیل بدیع، عبدالله بن مسلم ابن قتیبه الدینوری، و جمال الدین ابن هشام الأنصاری.

جدول ۹. توزیع فراوانی نویسندگان براساس دفعات استناد در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکترای در سال‌های

۱۳۸۶-۱۳۸۰

تعداد نویسندگان	تعداد دفعات استنادها	تعداد کل استناد به کتابهای نویسندگان
۶۸۶	۱	۶۸۶
۱۴۷	۲	۲۹۴
۱	۴۴	۴۴
۱	۴۵	۴۵
۱	۴۷	۴۷
۱	۴۹	۴۹
۱	۸۱	۸۱

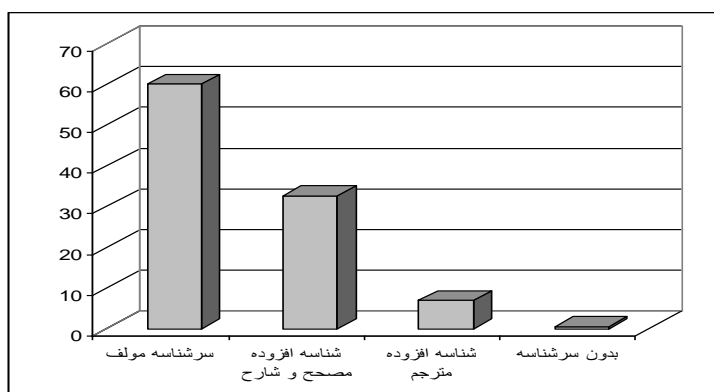
جدول شماره ۱۰ بیانگر این موضوع است که ۹۲۲ عنوان از کتاب‌های مورد استناد، دارای سرشناسه مؤلف معادل ۶۰/۰۲ درصد از کل استنادها؛ ۸ عنوان از کتاب‌های مورد استناد شامل کتاب‌های تنالگانی و آسمانی بدون سرشناسه مؤلف معادل ۵۲/۰ درصد از کل استنادها؛ ۵۰۱ عنوان کتاب از

مجموع کل عنوان‌ها علاوه بر سرشناسه مؤلف دارای شناسه افزوده مصحح و شارح معادل ۳۲/۶۲ درصد از کل استنادها؛ و ۱۰۵ عنوان کتاب از مجموع کل عناوین مورد استناد وجود دارند که علاوه بر سرشناسه مؤلف دارای شناسه افزوده مترجم معادل ۶/۸۴ درصد از کل استنادها را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۱۰. توزیع فراوانی و درصد سرشناسه و شناسه افزوده کتاب های مورد استناد در پایان نامه های کارشناسی ارشد و دکترا در سال های

۱۳۸۰-۱۳۸۶

درصد	تعداد	سرشناسه و شناسه افزوده
۶۰/۰۲	۹۲۲	سرشناسه مؤلف
۳۲/۶۲	۵۰۱	شناسه افزوده مصحح و شارح
۶/۸۴	۱۰۵	شناسه افزوده مترجم
۰/۵۲	۸	بدون سرشناسه (کتاب های تالگانی و آسمانی)
۱۰۰	۱۵۳۶	جمع

نمودار ۴. توزیع درصد سرشناسه و شناسه افزوده کتاب های مورد استناد در پایان نامه های کارشناسی ارشد و دکترا در سال های

۱۳۸۰-۱۳۸۶

نتیجه گیری

در راستای پاسخ به سؤال اول پژوهش، نتایج به دست آمده نشان می دهد که هر سال بر میزان دانشجویان رشته زبان و ادبیات عرب افزوده می گردد و در واقع ظرفیت پذیرش دانشگاه ها افزایش می یابد، این امر گویای این مطلب است که جامعه علمی و دانشگاهی کشور جهت رشد و پیشرفت و مطرح شدن در سطح بین المللی به تلاش و کوشش و تحقیقات بیشتری در این زمینه علمی نیازمند است.

داده های حاصل درباره انواع منابع در پایان نامه های مورد بررسی، گویای این مطلب است که از ۱۵۸۹ عنوان موجود از کلیه منابع، کتاب با ۱۵۳۶ عنوان بیشترین عناوین را در بین منابع به خود اختصاص داده و پژوهشگران بیشتر از کتاب استفاده کرده اند. پس از کتاب مجلات با ۳۵ عنوان، پایان نامه ها

طبق نمودار ۴ بیشترین میزان استناد مربوط به کتاب هایی است که دارای سرشناسه مؤلف می باشند که حدود ۶۰/۰۲ درصد است، سپس کتاب هایی که دارای شناسه افزوده مصحح- شارح می باشند با ۳۲/۶۲ درصد قرار می گیرند و پس از آن کتاب هایی که دارای شناسه افزوده مترجم می باشند با ۶/۸۴ درصد جای گرفته و کتاب های بدون سرشناسه مؤلف با ۰/۵۲ درصد کمترین میزان استنادات را به خود اختصاص داده اند. در پاسخ به توزیع فراوانی نشریات مورد استناد قرار گرفته به تفکیک زبان، در مجموع ۷ عنوان مجله زبان فارسی ۱۷ بار مورد استناد، دو عنوان مجله انگلیسی زبان در مجموع ۳ بار مورد استناد، و ۲۶ عنوان مجله زبان عربی وجود دارند که در مجموع ۵۱ بار مورد استناد قرار گرفته اند.

با ۱۳ عنوان؛ و روزنامه‌ها با ۵ عنوان در رتبه‌های بعدی جای می‌گیرند که مورد استفاده محققین واقع شده است. در مقایسه با تحقیقات پیشین رز آکی (۲۰۰۴)، بالاترین میزان استناد را به کتابها یعنی حدود ۶۰/۳ درصد، و سپس به دیگر اشکال مواد کتابخانه‌ای بیان کرده است، همچنین احمد زاده (۱۳۸۴)، بالاترین میزان استناد را به کتابها با ۸۶/۲ درصد معرفی کرده است، بنابراین در حوزه علوم انسانی و هنر بیشترین میزان استنادات را کتابها به خود اختصاص داده اند.

در زمینه توزیع فراوانی انواع منابع به تفکیک زبان، نتایج نشان می‌دهد که از مجموع کل کتابها، مجلات، روزنامه‌ها، و پایان‌نامه‌های مورد استناد، کتابهای زبان عربی با ۱۴۱۱ عنوان معادل ۹۱/۸۷ درصد، مجلات زبان عربی با ۲۶ عنوان معادل ۷۴/۲۸ درصد، و روزنامه‌های زبان عربی با ۵ عنوان بیشترین میزان عناوین موجود را به خود اختصاص داده اند، چون تحقیق موجود مربوط به رشته زبان و ادبیات عرب می‌باشد زبان عربی در بین سایر زبانها، زبان غالب محسوب می‌شود و بیشترین میزان عناوین را به خود اختصاص داده است و پس از آن زبان فارسی به مشابعت منابع به زبان عربی در مرتبه بعدی جای می‌گیرد. اما در مقایسه با تحقیقات پیشین در حوزه علوم انسانی، پارسایی (۱۳۸۵) به این نتیجه دست یافت که منابع خارجی با ۷۶/۹۴ درصد بر منابع فارسی با ۲۳/۰۶ درصد غالب بودند؛ در حوزه اقتصاد، اشرف شریف و خالد محمود (۲۰۰۴)، میزان استناد به منابع خارجی را بیش از میزان استناد به منابع داخلی معرفی کرده‌اند؛ در حوزه هنر، احمدزاده (۱۳۸۴) بیشترین زبان استناد شده را فارسی؛ و در حوزه علوم، مظفری غربا (۱۳۸۴)، زبان انگلیسی را زبان غالب معرفی کرده‌اند. بنابراین محققان در حوزه‌های مختلف علوم براساس نیاز و همچنین میزان وجود منابع به زبان انگلیسی و یا سایر زبانها به آنها استناد کرده‌اند.

در راستای پاسخ به انواع منابع و تعداد استناد به هر یک، نتایج تحقیق نشان می‌دهد که کتابها با ۱۵۳۶ عنوان، بیشترین میزان استنادات را به خود اختصاص داده‌اند. سپس مجلات در مرتبه دوم؛ پایان‌نامه‌ها در مرتبه سوم؛ و روزنامه‌ها

در مرتبه واپسین قرار می‌گیرند، که به ترتیب کتابها، مجلات، پایان‌نامه‌ها و سپس روزنامه‌های زبان عربی بیشترین میزان عناوین منابع را شامل می‌شوند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که کتابها برای پژوهشگران این رشته در گروه آموزشی زبان و ادبیات عربی رغبت بیشتری را برانگیخته و نسبت به سایر انواع منابع از گستردگی موضوعات و مطالب برخوردار بوده‌اند، اما سایر منابع با وجود روز آمد بودن و جدیدتر بودن نسبت به کتابها رشد محدودی داشته و خیلی کم مورد استناد قرار گرفته‌اند.

در زمینه توزیع فراوانی کتابها بر اساس تعداد دفعات استناد به آنها، نتایج حاصل گویای این مطلب است که رتبه اول در بین کتابها از نظر میزان استنادات، کتابی است که ۴۴ بار مورد استناد قرار گرفته است و ۹۸۰ عنوان کتاب وجود دارند که هر کدام از آنها فقط ۱ بار مورد استناد قرار گرفته‌اند و کمترین میزان استنادات را به خود اختصاص داده‌اند، در مقایسه با تحقیقات پیشین احمد زاده (۱۳۸۴) بیشترین میزان استنادات را به کتابی رشته معماری و کمترین آن را به کتاب-های رشته شهرسازی معرفی کرده است. با وجود اختلاف زیاد در میزان استناد به کتابها، عناوینی که کمتر مورد استناد قرار گرفته‌اند، یا حاوی مطالب کم اهمیت‌تری بوده‌اند و یا پاسخگوی محققان در ۱ یا چند زمینه از تحقیقات بوده ولی کتاب‌های پر استناد حاوی مطالب بسیار مهم بوده‌اند که تحقیقات را از جنبه‌های مختلف پوشش داده‌اند و بر همین اساس بیشتر مورد استناد محققین قرار گرفته‌اند.

در باب توزیع فراوانی کتابهای استناد شده از جهت محل نشر، داده‌های موجود حاکی از این مطلب است که بیشترین رقم مربوط به محل نشر کتابها مربوط به کشور لبنان است. پس از لبنان، کشور ایران و سپس کشور مصر در مرتبه سوم قرار می‌گیرد. بنابراین در میان کشورهای عربی، کشور لبنان حائز رتبه اول چاپ و نشر کتابهای عربی می‌باشد و اکثر مؤلفان و ناشران در حوزه زبان و ادبیات عرب در این کشور فعالیت می‌کنند و این کشور گنجینه غنی زبان و ادبیات عرب را در بر دارد. بر این قرار شرکت در نمایشگاه

کتاب‌های تألیفی و تعداد استناد به آنها، با استفاده از فرمول همبستگی پیرسون، ضریب همبستگی $r = -0/018$ به دست آمد که نشانه همبستگی بسیار ضعیف بین سال نشر و تعداد استناد به آنهاست، بدین معنی که هر چه زمان نشر به تاریخ جاری نزدیکتر می‌شود تعداد دفعات استناد به کتابها، خیلی کم افزایش پیدا کرده است. این موضوع بیانگر خصیصه ذاتی رشته‌های ادبی و تاریخی تلقی می‌شود.

در راستای پاسخ به توزیع فراوانی سال نشر کتابهای مورد استناد واقع شده به تفکیک محل نشر بیشترین میزان استناد به کتابها از سال ۱۹۶۱ تا سال ۲۰۰۸ بوده است، کمترین میزان استناد به کتابها، قبل از سال ۱۹۰۰ می‌باشد که ۴۷ بار استناد را به خود اختصاص داده است. کشور لبنان در بین محل‌های انتشار کتاب با ۲۳۲۶ بار استناد، رتبه اول را به خود اختصاص داده است.

در زمینه توزیع فراوانی نویسندگان بر اساس دفعات استناد به کتاب، نتایج نشان می‌دهد که ۱۱۳۰ نویسنده در مجموع، کتاب‌های مورد استناد را تألیف کرده‌اند. کمترین میزان استناد به ۶۸۶ نویسنده صورت گرفته که به عنوان کتاب‌های هر کدام از آنها فقط ۱ بار استناد شده است. بیشترین میزان استناد به نویسنده‌ای است که ۸۱ بار به کتاب‌های آن استناد شده است. در مقایسه با تحقیقات پیشین، هاریدازن و کولشرستا (۲۰۰۷)، بیشترین نویسندگان را از کشورهای ایالات متحده آمریکا، کانادا و آلمان معرفی کرده‌اند در حالی که در تحقیق حاضر، نویسندگان کشورهای عربی زبان بیشترین سهم تولید منابع را داشته‌اند.

در خصوص توزیع فراوانی سرشناسه و شناسه افزوده کتاب‌های مورد استناد، چنین استنباط می‌شود که از مجموع کل ۱۵۳۶ عنوان کتاب، ۹۲۲ عنوان، کتاب‌هایی هستند که ترجمه و تصحیح نشده‌اند و از زبان اصلی خود یعنی زبان عربی مورد استفاده محققین قرار گرفته‌اند. همچنین از مجموع کل ۱۵۳۶ عنوان کتاب، ۵۰۱ و ۱۰۵ عنوان کتاب وجود دارند که به ترتیب توسط «مصححین و شارحان» و «مترجمین» مورد تصحیح و ترجمه قرار گرفته‌اند، داده‌ها نشان می‌دهد که

بین‌المللی کتاب بیروت توسط کتابداران دانشگاهی ایران و تهیه مواد از این نمایشگاه از ضروریات مجموعه سازی در مواد عربی تلقی می‌شود. در مقایسه با تحقیقات پیشین اشرف شریف و خالد محمود (۲۰۰۴) در پژوهش خود در حوزه اقتصاد به این نتیجه رسیدند که نویسندگان بیشتر به منابع منتشر شده در کشورهای انگلیسی زبان استناد کرده‌اند، همچنین در حوزه علوم تربیتی، رزآکی (۲۰۰۴)، به این نتیجه رسید که حدود ۶۶/۷ درصد از مجلات مورد استناد در ایالات متحده آمریکا منتشر شده‌اند. بنابراین در هر حوزه از علم، محققان به کتابهایی استناد کرده‌اند که در یک یا چند کشور فعال‌تر در زمینه نشر کتاب، انتشار یافته‌اند.

نتایج توزیع فراوانی کتاب‌های استناد شده از جهت سال نشر، نشان داد که بیشترین کتابهای مورد استناد طی ۳۰ سال یعنی از ۱۹۶۱ تا ۱۹۹۰ انتشار یافته‌اند و البته طی سالهای ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۸ نیز که یک دوره ۱۸ ساله را دربرمی‌گیرد، رقم بالایی از کتابهای مورد استناد انتشار یافته‌اند و کمترین تعداد کتاب‌های استناد شده ۱۸ عنوان می‌باشند که قبل از سال ۱۹۰۰ انتشار یافته‌اند، در واقع هرچه که به سال‌های جدید نزدیکتر می‌شویم میزان استناد به کتابها افزایش یافته و کتاب رفته رفته یک سیر صعودی را طی کرده، و بر همین اساس میزان استنادات به کتابها و منابع منتشره با گذشت زمان افزایش می‌یابد. در مقایسه با تحقیقات پیشین هاریدازن و کولشرستا (۲۰۰۷) به این نتیجه رسیدند که منابع اصلی اطلاعات، کتابها و منابع منتشر شده در طول نیم قرن اخیر می‌باشند، یعنی میزان استناد به کتابهایی که به تازگی منتشر شده‌اند بیشتر بوده است.

به منظور تعیین ضریب همبستگی میان سال نشر کتابهای مورد استناد واقع شده، داده‌ها و ارقام حاصل گویای این مطلب است که بیشترین عناوین مورد استناد از سال ۱۹۶۱ به بعد یعنی تا حدود سال ۲۰۰۸ انتشار یافته‌اند، همچنین بیشترین میزان استناد به کتابها بین ۱ تا ۲ بار بوده که به ۱۲۱۲ عنوان کتاب صورت گرفته است و کمترین میزان استناد به کتابها بین ۹ تا ۱۰ بار بوده است که به ۲۴ عنوان کتاب صورت گرفته است. جهت محاسبه همبستگی بین زمان نشر

۲. با توجه به اینکه مجلات و روزنامه‌ها از منابع مهم و روزآمد اطلاعات به شمار می‌آیند مجامع علمی و محققان باید توجه بیشتری به تهیه و یا استفاده از این منابع داشته باشند.

۳. به علت اهمیت روزافزون منابع دیداری - شنیداری و غیر پیوسته و جایگاه ویژه آنها در تحقیقات، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی موظفند از طریق برقراری ارتباط با کارگزاران معتبر و کتابخانه‌های مختلف این منابع را تهیه و در دسترس محققان و مراجعین قرار دهند.

۴. فقدان استفاده از منابع الکترونیکی پیوسته در پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی زبان و ادبیات عرب دانشگاه اصفهان نوعی ضعف آموزشی و پژوهشی تلقی شده، بر این قرار کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی بایستی نسبت به تشویق پژوهشگران و استفاده از این منابع از طریق شبکه‌های اطلاع‌رسانی اقدام مطلوبی صورت دهند.

منابع

احمدزاده، سعادت. (۱۳۸۴). «تحلیل استنادی مآخذ پایان‌نامه‌های دکتری شهرسازی و معماری دانشکده هنرهای زیبا». فصلنامه کتاب. ۶۲: ۳۳-۴۸.

پارسایی، پ. (۱۳۸۵). «تحلیل توصیفی و استنادی مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز طی سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۵۱»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.

پائو، میراندالی. (۱۳۷۹). مفاهیم بازیابی اطلاعات. ترجمه اسدالله آزاد و رحمت الله فتاحی. مشهد: دانشگاه فردوسی. حرّی، عباس. «استناد». دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی. ج ۱. ۶۱۶-۶۲۰.

حقیقی، محمود. (۱۳۸۱). «کاربرد استناد در نگارش‌های علمی». مجله روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران، دوره سی و دوم، ۲: ۲۱۵-۲۳۲.

پژوهشگران به کتاب‌هایی که از زبان اصلی ترجمه شده و یا مورد تصحیح قرار گرفته‌اند کمتر استناد کرده که ممکن است علت این امر عدم خریداری کتاب‌های ترجمه شده از زبان عربی و یا در دسترس نبودن این کتاب‌ها باشد.

در نهایت اینکه توزیع فراوانی نشریات مورد استناد قرار گرفته به تفکیک زبان، بیشترین استناد به مجلات زبان عربی با ۵۱ بار استناد صورت گرفته؛ مجلات زبان فارسی با ۱۷ بار استناد حائز رتبه دوم؛ و پس از آن مجلات زبان انگلیسی با ۳ بار استناد قرار می‌گیرند. در بین مجلات زبان عربی مجله الرافد با ۶ بار استناد رتبه اول را به خود اختصاص داده است. داده‌ها نشان می‌دهد که از مجموع ۴۱۲۶ بار استناد به کلیه منابع، مجلات با ۷۱ بار استناد سهم بسیار ناچیزی را به خود اختصاص داده‌اند. با فقدان استفاده پژوهشگران تحصیلات تکمیلی زبان و ادبیات عرب در دانشگاه اصفهان از زبان انگلیسی به واقع نوعی ضعف آموزشی و یا بی‌توجهی پژوهشگران مزبور از اهمیت منابع زبان انگلیسی، در حوزه ادبیات عرب محسوب می‌شود که نیازمند تجدیدنظر در رویه آموزشی دانشگاه و مجموعه سازی کتابخانه‌های دانشگاهی اصفهان تلقی می‌شود. در مقایسه با تحقیقات پیشین در زمینه علوم تربیتی، پارسایی (۱۳۸۵)، به این نتیجه رسید که مجلات خارجی بیشترین میزان استنادات و مجلات فارسی زبان کمترین میزان استنادات را به خود اختصاص داده‌اند، بنابراین در این زمینه علمی مجلات خارجی حاوی مطالب با ارزش و مهم می‌باشند.

پیشنهادها

۱. به علت اینکه زبان عربی، زبان قرآن و زبان بین‌المللی مسلمانان جهان محسوب می‌شود، کتابهای مهم و پر استناد نویسندگان این رشته باید توسط کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی فراهم آورده شود تا نیاز پژوهشگران دیگر در این زمینه رفع شود.

مدرس. (۱۳۸۳-۱۳۷۶)." مجله کتابداری، دوره سی و نهم، ۴۴: ۱۵-۴۳.

مؤند، هنک. (۱۳۸۷). "تحلیل استنادی در ارزیابی پژوهش". ترجمه عباس میرزایی و حیدر مختاری. تهران: چاپار.

Ashraf Sharif, Muhammad ; Khalid, Mahmood (2008). "citation analysis of two core Pakistan economic journals". Collection Building, 2004, 23(4), 172-176 Retrieved September 6, From <http://www.emeraldinsight.com/0160-4953.htm>

Gooden, Angela M. (2008). "Citation Analysis of the Chemistry Doctoral Theses :An Ohio State University Case Study". Issues in Science and Technology Librarianship, 2001, 32 , 34-39. Retrieved September 12, From [http://www.Library.uesb.edu/istl/01-fall /refereed.html](http://www.Library.uesb.edu/istl/01-fall/refereed.html)

Haridasan, Sudharma; Kumar Kulshrestha, Vishnu. (2007). " Citation analysis of Scholarly communication in the journal Knowledge

صدیقی، مهریز. (۱۳۸۰). "تحلیل استنادی مآخذ پایان نامه های موجود در مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران".

فصلنامه کتاب، دوره هفدهم، ۲: ۳۰-۳۸.

مظفری غربا، رستم. (۱۳۸۴). "تحلیل استنادی تطبیقی پایان نامه های دکترای شیمی دانشگاه تهران و دانشگاه تربیت

Organization". Library Review, 56(4), 299-310. Retrieved September 6, 2008, From <http://www.emeraldinsight.com/0024-2535.htm>.

Okiy, Rose B. (2008) "A citation analysis of education dissertations at the Delta State University, Abraka, Nigeria". Collection Building, 2003, 22(4), 158-161. Retrieved August 8, from <http://www.emeraldinsight.com/0160-4953.htm>

Sylvia, Margaret J. (2008). "Citation analysis as an unobtrusive method for journal collection evaluation using Psychology student research Bibliographies". Collection Building, 1998, 17(1), 20-28. Retrieved August 8, From <http://www.emeraldinsight.com/0160-4953.htm>